

ASPECTE ECONOMICO-SOCIALE DESPRINSE DIN DOCUMENTELE COMUNEI CRÎNGURILE

STELIAN NEAMȚU

Din documentele emise pe seama satelor comunei Crîngurile, se desprind aspecte variate, caracteristice orînduirii feudale românești, începînd cu vînzările-cumpărările, aservirea moșnenilor, fuga rumânilor și a robilor de pe o moșie pe alta, cu nesupunerea acestora de a plăti dijma și a efectua claca, pînă la conflictele dintre proprietari.

Un prim aspect care se desprinde este cel de *vînzare-cumpărare*; se vindea și se cumpăra pămînt arabil și vii. Plățile se făceau între țărani în monedă măruntă (aspri) sau în vite, iar cele dintre boieri se făceau în special în taleri. Primul act de vînzare-cumpărare îl avem din 29 aprilie 1570, cînd Micul din Boteni a cumpărat de la Oancea „...niște lazuri la Crîngure pentru 4.000 aspri“¹. La 18 februarie 1613, Radu Mihnea întărește lui Cîrdea ocinele cumpărate de tatăl său Oprea cu aspri și vite la Budișteni, Dobroiști și Crîngureni².

Observăm că, acum, alături de aspri, apar ca etalon de schimb și vitele, lucru logic, dacă ținem seama de faptul că în această vreme banii erau totuși destul de rari.

Una din cauzele care îi determinau pe moșneni să-și vîndă ocinele erau condițiile naturale vitrege (secetă, inundații), care duceau de cele mai multe ori la foamete. Exemplificativ în acest sens este un document din 17 februarie 1615, prin care Radu Mihnea întărește lui Stan ceaprazarul ocina cumpărată în satul Crîngureni „în vreme de foamete mare și rea, cu 7.000 aspri“³,

O altă cauză care silea pe moșneni să-și vîndă ocinele era și distanța mare dintre case și ocină; acest lucru făcea ca ocinele să nu fie lucrate la timp, iar toamna — cînd holdele erau coapte — o mare parte din produse era stricată de vitele vecinilor sau furată de aceștia. Probabil așa se explică de ce moșnenii din Bădulești își vînd ocinele aflate la distanță mare de sat; astfel, la 15 iunie 1672, băduleștenii vînd moșnenilor căpșunari (satul Căpșuna, comuna Cobia) partea lor de moșie din Pietroasa⁴,

¹ DIR, Buc., 1952, B, XVI, III, p. 354.

² *Ibidem*, XVII, II, p. 156.

³ Potra, G., *Tezaurul documentar al județului Dimbovița*, Tîrgoviște, 1971, p. 139.

⁴ Arhivele Statului București, *Mitropolia Țării Românești*, mss. 135, f. 110—110 v.

iar la 27 februarie 1700 Stoica, fiul lui Blașco din Bădulești își vinde partea de moșie din Iacovești logofătului Barbu Pătroianu⁵.

Ocinele moșnenilor sînt vîndute nu numai de ei, ca proprietari, ci și de slujitorii domnești, ca urmare a neplății birului. Acest lucru reiese dintr-un document din 22 februarie 1704, care arată că partea de moșie a lui Negre din Bădulești este vîndută de slujitorii domnești pentru neplata birului⁶.

În același timp, moșnenii își vindeau ocinele și datorită presiunii exercitate de marii stăpînitari de pămînt cu care se învecinau, deși în actele încheiate, date de către moșneni la mîna boierilor, se spunea că și-au vîndut ocinele „de bunăvoie și nesiliți de nimeni”. Se masca în felul acesta realitatea, și anume că țaranii erau obligați să-și vîndă ocinele și să devină rumâni. Astfel, la 5 iunie 1669, într-un zăpis dat de Frățilă din Bădulești la mîna stolnicului Mihai, se spune că Frățilă și-a vîndut ocina din Davidești de bunăvoie și nesilit de nimeni⁷. Același lucru îl fac și feciorii lui Mihai abagiul, la 1 iunie 1754, cînd vînd de bunăvoie și nesiliți de nimeni lui Anghelache logofătul, partea lor de moșie din Bădulești⁸.

Actele de vînzare-cumpărare se încheie nu numai între moșneni și boieri, ci și între boieri. De exemplu, la 28 aprilie 1676, Matei slugerul ot Curțișoara vinde partea lui de moșie din Pătroaia lui Pirvu logofăt Cantacuzino⁹; la fel procedează și Ancuța pităreasa Cărpenișeanca, Iordache postelnicul Cărpenișanul și Dumitrașco Cărpenișanul, care vînd cumnatului lor Matei 43 stînjeni de moșie în Crîngurenii, cu 15 taleri¹⁰.

Paralel cu ilustrarea fenomenului de aservire a moșnenilor, documentele amintesc și cazuri de eliberare din rumânie, care apare ca o consecință a transformărilor petrecute în structura socială a secolului al XVIII-lea. În această perioadă, principala problemă care se punea era găsirea modalităților de creștere a producției agricole destinată pieții; realizarea acestui obiectiv nu era posibilă decît prin desfășurarea rumâniei. De aceea, boierii și domnul au fost nevoiți să desființeze rumânia, în 1746, prin reformele lui Constantin Mavrocordat¹¹. În acest sens, semnificativ pentru zona de care ne ocupăm este documentul din 15 martie 1746, prin care mitropolitul Neofit iartă de rumânie pe toți rumânii care aparținuseră Mitropoliei din Tîrgoviște și București (printre aceștia se aflau și rumânii de pe moșia Pătroaia), „...însă numai capetele lor, fără de moșii”¹². Această ultimă precizare subliniază caracterul limitat al reformei, întrucît se considera astfel permanența ereditară a proprietății boierești și menținerea în continuare a țăranilor într-o stare de dependență economică față de boieri.

Totodată, se stabilea prin această reformă numărul anual al zilelor de clacă la 12 pentru fiecare clăcaș. De fapt, boierii pretindeau mult mai

⁶ *Ibidem*, LVII/53.

⁷ *Ibidem*, LVII/19.

⁸ *Ibidem*, LVII/130.

⁹ *Ibidem*, LVII/31.

¹⁰ Greceanu, Ștefan, D., *Genealogiile documentate ale familiilor boierești*, Buc., 1913, vol. I, p. 377.

¹¹ *Istoria României*, Buc., 1964, vol. III, p. 439.

¹² Potra, G., *op. cit.*, p. 678.

⁵ *Ibidem*, LVII/49.

multe zile de clacă, ceea ce îi determina pe țărani să nu se supună obligațiilor de clacă și să nu plătească dijma. Astfel, la 16 iunie 1799, logofătului Pavel i se poruncește să strângă dijma de la locuitorii nesupuși din satul Pătroaia ¹³, iar la 12 aprilie 1800, același proprietar (Mitropolia) se adresează ispravnicilor județului Vlașca pentru a-l ajuta, deoarece sătenii din Pătroaia refuzau să se supună obligațiilor de clacă ¹⁴.

În sistemul de exploatare a țăranilor, și ca un mijloc sigur de mărire a averii boierești, trebuie inclusă și camăta. Deși nu e întâlnită decât într-un singur document, e de presupus că ea se aplica pe scară mult mai mare. Documentul care se referă la acest lucru, datat 27 august 1679, arată că Mitrea cu fratele său Vasile, feciorii Lecăi din Pătroaia, au mers la Pîrvu Cantacuzino „...de ne-au dat taleri 50, de acum într-un an, însă cu dobîndă într-un an zece unul și jumătate...”. Pentru acest împrumut, ei și-au pus zălog moșia de la Pătroaia „...care iaste din Argeș pînă în Răstoacă” ¹⁵.

Tezaurul documentar al comunei Crîngurile conține o serie de date referitoare la daniile pe care oamenii avuți de aici sau din împrejurimi le făceau mănăstirilor, schiturilor și bisericilor. Daniile erau făcute nu numai de boieri, ci și de domni, pentru că exista în Evul Mediu concepția generală că, în schimbul acestor danii, Dumnezeu îi va ierta de păcate ca urmare a rugăciunilor făcute de călugări și preoți. Astfel, la 20 octombrie 1748, Mihai ocnarul, ginerele lui Pavlache Balotescu, face danie popii Matei din Budișteni 10 stînjeni de moșie în Crîngureni, „ca să fie pentru pomenirea părinților i moșilor și a noastră” ¹⁶. În categoria instituțiilor care primesc danii în zona de care ne ocupăm, Mitropolia este favorizată. Într-un singur an, 1766, ea primește două danii în Bădulești, de la monahul Bogoslav, la 7 februarie ¹⁷ și de la Anghelache logofătul, la 20 iulie ¹⁸. Tot din moșia Băduleștilor, la 2 februarie 1770, aceleiași Mitropolii, Radu, nepotul lui Chrică, îi donează partea sa de moșie de aici ¹⁹.

Dar nu numai Mitropolia primește danii din moșia Băduleștilor, ci și mănăstirile. La 1 ianuarie 1771, vistierul Radu Bucșenescu, fiul pitarului Dragomir, dăruiește mănăstirii Aninoasa și egumenului Mihail, partea sa de moșie din Bădulești și 100 taleri pentru pomenire ²⁰; același Radu Bucșenescu dăruiește, la 7 iunie 1784, aceleiași mănăstiri, moșiile de la Bădulești și Micești ²¹.

În documentele emise pe seama satului Pătroaia se vorbește și despre robi. Conform obiceiului feudal, dreptul de stăpînire asupra robilor — ca de altfel și dreptul de stăpînire asupra pămîntului — era rezervat exclusiv domnului. În conformitate cu acest principiu, robii aparți-

¹³ Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Românești*, mss. 158, f. 116 v.

¹⁴ *Ibidem*, mss. 158, f. 149.

¹⁵ *Ibidem*, CCXXXVIII/17.

¹⁶ Greceanu, Șt., D., *op. cit.*, p. 373.

¹⁷ Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Românești*, LVII/133.

¹⁸ *Ibidem*, LVII/134.

¹⁹ *Ibidem*, LVII/147.

²⁰ *Ibidem*, mss. 137, f. 357.

²¹ *Ibidem*, CI/19 — d.

neau domnului și constituiau, după expresia vremii, „țigănia domnească”²², din care domnii puteau face danii boierilor și mănăstirilor. Se poate constata că robii mănăstirilor și schiturilor proveneau atit din danie domnească, cit și din danie boierească. De exemplu, ctitorii schitului Pătroaia, Pîrvu Cantacuzino și ginerele său Barbu Greceanu, și-au ineztrat ctitoria — pe lingă alte bunuri — și cu robi țigani. Pentru prima dată aceștia sînt întilniți într-un document din 16 iunie 1799, în care se arată că mitropolitul poruncește robilor schitului Pătroaia „să fie supuși epistatului de acolo”²³. Al doilea document care vorbește despre robii acestui schit este din 5 septembrie 1799 și arată că mitropolitul poruncește egumenului Ignatie să nu ia țiganii de la schitul Pătroaia²⁴.

Icepînd cu sfîrșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX, în agricultură se observă pătrunderea pe scară tot mai mare a relațiilor de producție capitaliste. Un aspect al pătrunderii relațiilor de producție capitaliste în agricultură este arendășia²⁵. Astfel, la 15 ianuarie 1811. Mitropolia din București arendează, pe timp de 4 ani, moșia Pătroaia lui Pandele neguțătorul; în contractul de arendare, Pantele se obliga să respecte condițiile puse de Mitropolie²⁶. La același lucru se referă și un document din 23 aprilie 1813, cînd moșiile Mitropoliei — Pătroaia, Ciineasa, Ghimpeanca, Valea Lupului și Piscul Banului — sînt arendate lui Atanasie Dimitriu și Ilie Racotă, pe timp de 3 ani, cu 9.000 lei pe an²⁷.

Un alt aspect care reiese din documente este cel al conflictelor ivite, de-a lungul anilor, între proprietarii funciari din satele comunei Crîngurile, datorate unor încălcări de moșii, unor furturi și unor abuzuri. Așa, de exemplu, între Barbu spătarul din Pătroaia și Neagu din Leurdeni se ivește un conflict determinat de abaterea făcută girlei Voia de către Neagu. Voind să-și facă moară pe apa Voii, Neagu și-a construit-o în susul morilor lui Barbu spătarul, în așa fel încît a lăsat morile acestuia fără apă. Barbu spătarul se plînge lui Constantin Brîncoveanu, care îi trimite — la 18 octombrie 1707 — doisprezece boieri hotarnici, să cerceteze pricina dintre cei doi²⁸. Boierii hotarnici, cercetînd pricina dintre cei doi, hotărăsc — la 27 octombrie 1707 — să se taie zăgazul făcut de Neagu din Leurdeni, iar Voia să treacă pe matca ei cea veche²⁹. Un alt conflict a existat între mănăstirea Butoiu și Barbu, logofăt de visterie, pentru moșia Pătroaia. Ca urmare a plîngerii făcută de egumenul Theona al mănăstirii Butoiu la domnie, Constantin Brîncoveanu poruncește la doisprezece boieri hotarnici să aleagă partea de moșie a logofătului Barbu de cea a mănăstirii³⁰. În zapisul pe care îl dă lui Barbu Pătruianu, egumenul Theona spune — la 1 decembrie 1712 — că este mulțumit dacă i se dă altă moșie în schimb, „moșie pentru moșie,

²² Costăchel, V., Panaitescu, P. P., *Viața feudală*, Buc., 1957, p. 150.

²³ Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Românești*, mss. 158, f. 117.

²⁴ *Ibidem*, mss. 158, f. 127.

²⁵ *Istoria României*, Buc., 1964, vol. III, p. 914.

²⁶ Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Românești*, mss. 157, f. 8 și 8 v.

²⁷ *Ibidem*, mss. 157, f. 141.

²⁸ *Ibidem*, LVII/58.

²⁹ *Ibidem*, LVII/59.

³⁰ Potra, G., *op. cit.*, p. 587.

stînjien pentru stînjien“. Moșia mănăstirii s-a ales în sus, pe lingă hotarul Baloteștilor ³¹. Mănăstirea Butoiu s-a judecat și cu feciorii Lecăi din Pătroaia, pentru moșia pe care o avea aici. Așa se explică de ce, la 14 februarie 1746, domnul trimite boierii hotarnici să aleagă partea de moșie de la Pătroaia a mănăstirii Butoiu de cea a feciorilor Lecăi și de cea a logofătului Pîrvu ³².

După această dată, conflictele dintre proprietarii de pămînt din Crîngurile se țin lanț. Astfel, între doi proprietari din Bădulești, Anghelache logofătul și Radu Rață, a existat un conflict legat de împărțirea moșiei Băduleștilor ; ca să rezolve pricina, domnul a trimis șase boieri hotarnici, la 15 septembrie 1745, care trebuiau să aleagă părțile lor de moșie ³³. Un alt conflict se ivește între Matei Cărpenișanul și popa Matei, aliat cu diaconul Duminică. La 18 ianuarie 1761, Matei Cărpenișanul se plînge lui Scarlat Grigore Ghica de faptul că, avînd el moșie la Crîngureni, împietrită de paharnicul Iordache, popa Matei și diaconul Duminică i-au schimbat semnele. Domnul poruncește ispravnicilor de județ să cerceteze plîngerea lui Matei Cărpenișanul, spunîndu-le, printre altele, că nici la „...cîrciuma ce o are jăluitorul pă moșia lui nu-i îngăduie să-și vînză vinul...“ ³⁴. La 20 octombrie 1767, Ianache căpitanul se plînge lui Alexandru Scarlat Ghica de comisul Mihai Rătescul, care-i calcă un hotar de moșie în Crîngureanca și care i-a spart și un porumb, de unde a luat 12 chile de porumb ³⁵. În urma acestei sesizări, domnul poruncește ispravnicilor de județ să rezolve pricina. Un alt conflict a existat între Nicolae Cărpenișanul și Nicolae Leurdeanu, deoarece ultimul i-a înconjurat 250 stînjieni de moșie la Crîngureni. Deși Mihail Constantin Șutu a trimis ispravnicii de județ la fața locului, conflictul nu a încetat, pentru că Nicolae Leurdeanu nu a vrut să meargă să arate semnele moșiei. De aceea, în plîngerea pe care o face domnului, Nicolae Cărpenișanul spune că „...îmi stăpînește moșia în silă și-i mănîncă venitul...“ ³⁶. Dar dacă Nicolae Cărpenișanul era nedreptățit de Nicolae Leurdeanu, care îi călca hotarele, tot așa și el încalcă hotarele moșiei Pătroaia, care aparținea Mitropoliei. Așa se explică de ce, la 25 aprilie 1797, domnul poruncește boierilor hotarnici să cerceteze încălcarea de către Nicolae Cărpenișanul a moșiei Pătroaia ³⁷. Mitropolia are conflicte și cu locuitorii satelor vecine, care la 17 iunie 1799 încalcă moșiile Pătroaia și Băseasca și „...le strică cu vitele fînețele și semănăturile“ ³⁸. Lezată în interesele ei, Mitropolia intervine — la 5 septembrie 1799 — pe lingă ispravnicatul județului Vlașca să-i sprijine interesele la Pătroaia și Băseasca, în conflictul cu locuitorii satelor din împrejurimi ³⁹.

³¹ *Ibidem*, p. 588.

³² Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Românești*, CCXC/9.

³³ *Ibidem*, CCCXXXVIII/15.

³⁴ Greceanu, Șt. D., *op. cit.*, p. 377.

³⁵ *Ibidem*, p. 379.

³⁶ *Ibidem*, p. 382.

³⁷ Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Românești*, LVII/154.

³⁸ *Ibidem*, CCLXXXIX/44.

³⁹ *Ibidem*, mss. 158, f. 127.

Desigur, studiul de față a prezentat numai aspectele cele mai importante și, în același timp, semnificative care se desprind din analiza documentelor, rămânând ca celelalte aspecte să fie soluționate în viitor.

**QUELQUES ASPECTS RÉSULTÉS DU TRÉSOR DOCUMENTAIRE
DE LA COMMUNE CRÎNGURILE**

— Résumé —

Cette étude veut mettre en valeur les principaux aspects qui se détachent du trésor des documents de la commune Crîngurile. Il s'agit des aspects caractéristiques de la société féodale roumaine : des relations de vente-achat des propriétés foncières, de l'asservissement des alleutiers, de la fuite des „rumâni“ et des esclaves d'un domaine à un autre, des conflits entre les terriens etc.